

Črtová emocionálna inteligencia a životná spokojnosť vysokoškolákov – kroskultúrny výskum (Slováci vs. Ukrajinci)

Trait Emotional Intelligence and Life Satisfaction of University Students – Cross-cultural Research (Slovaks vs. Ukrainians)

Lada Kaliská, Lucia Pašková, Vladimír Salbot

Katedra psychológie, Pedagogická fakulta, Univerzita Mateja Bela

Psychologie a její kontexty 11 (2), 2020, 55–71
<https://doi.org/10.15452/PsyX.2020.11.0010>

Abstrakt Štúdia analyzuje rozdiely a predikciu črtovej emocionálnej inteligencie Petridesa (2009, ďalej EI) a jej faktorov (well-beingu, sebakontroly, emocionality, sociability) vo vzťahu k životnej spokojnosti podľa Dienera (2000) u vysokoškolákov v kros-kultúrnom výskume (Ukrajinci [N=93; 47.3 % mužov, Mvek=21.6, SD=2.8] vs. Slováci [N=100; 51.8 % mužov, Mvek=20.1, SD=1.4]). Črtová EI bola posúdená Dotazníkom črtovej emocionálnej inteligencie-krátka forma (TEIQue-SF, Petrides, 2009) a životná spokojnosť škálou životnej spokojnosti Satisfaction with life scale (SWLS, Diener, Emmons, Larsen, & Griffin 1985). Metodiky boli adaptované na kultúrne prostredie. Signifikantné kros-kultúrne rozdiely na hranici strednej vecnej významnosti sa preukázali v celkovej životnej spokojnosti ($t=2.68$, $p\leq .01$; $d=.39$) a len vo faktore well-beingu z črtovej EI ($t=2.02$, $p\leq .05$; $d=.29$) s vyšším skóre pre slovenských študentov. Črtová EI vstupuje do vysoko signifikantného vzťahu v oboch skupinách so životnou spokojnosťou a umožňuje predikovať istú mieru variability v oboch skupinách (u Ukrajincov do 47 % [$F(1,91) = 82.63$, $p\leq .001$] a u Slovákov do rozsahu 20 % [$F(1,99) = 25.94$, $p\leq .001$]). Jediným signifikantným prediktorom v oboch skupinách pri kontrole všetkých faktorov črtovej EI bol faktor well-being, ktorý zostal v signifikantnom silnom vzťahu s celkovou životnou spokojnosťou ($r=.56$, $p\leq .001$).

Štúdiá zdôrazňuje facilitáciu celkovej životnej spokojnosti determinovanej sociálnymi okolnosťami ako možnosťami zvyšovania úrovne mentálneho zdravia.

Kľúčové slová životná spokojnosť, črtová emocionálna inteligencia a jej faktory, TEIQue-SF, SWLS, kros-kultúrne porovnanie, predikcia.

Abstract *Introduction:* Promotion of mental health, prevention and treatment of mental disorders was accepted by WHO, the European Commission and the Council of Europe as their priority in the form of the European Declaration for Mental Health. This declaration is also elaborated in the WHO Action Plan for the European Commission (Health 2020, WHO 2015). These facts become a challenge for psychology in the 21st century, whose main goal is to convey, develop and teach individuals' life skills enabling them to "survive", so that they can effectively cope with life circumstances and become satisfied with their lives. It is beyond obvious, and supported by several researches, that life satisfaction is determined also by the social circumstances and conditions. Generation Z (born 1995–2010) and Generation Alfa (born after 2010) are the wisest generations there have been up to now; knowing more than any other generation, they have access to information on a global scale, but they seem to lack basic life skills to support their own mental health. One of the possibilities is to support facilitation of trait emotional intelligence facets (EI). Our main interest is reflected in trait EI by K.V. Petrides whose EI conceptualization and EI tools for three developmental stages (children, adolescents, adults) were standardized for the Slovak conditions. This model has empirically proved its incremental validity in predicting such variables as life satisfaction, happiness, stress management at work, depression, negative event ruminations, adaptive and maladaptive coping strategies etc. (Kluemper, 2008; Petrides, Perez-Gonzalez, & Furnham, 2007; Petrides, 2009; Russo et al., 2012). In our cultural environment, it was verified with such variables as respondents' overall health, depression, anxiety, post-traumatic stress disorder, general self-efficacy or coping strategies (Kaliská, Heinzová, & Nábělková, 2019). It consists of 15 facets forming four factors (well-being, self-control, emotionality, sociability) and global trait EI level.

Goal: The aim was to analyze cross-cultural differences and prediction of trait EI level and its four factors in two nationalities, Slovak and Ukrainian university students, in relation to Diener's life-satisfaction concept (2000). Diener categorized life satisfaction under subjective well-being construct differentiating four individual components: 1) life satisfaction (cognitive part as an information-based appraisal of individual's life in relation to an envisioned 'ideal' life), 2) life satisfaction with important life aspects, 3) positive affect as hedonic evaluation guided by emotions and feelings, and 4) absence of negative affect.

Methods: Research groups comprised Ukrainian university students from various universities in Kyjev, Ukraine (N=93; 47.3 % of males, Mage=21.6 years, /SD=2.8/) and Slovak university students from Matej Bel University in Banská Bystrica, Slovakia (N=100; 51.8 % of males, Mage=20.1 years /SD=1.4). Trait EI was assessed by Trait Emotional Intelligence Questionnaire-Short Form (TEIQue-SF; Petrides 2009) and life satisfaction by the Satisfaction with life scale (SWLS, Diener, Emmons, Larsen, & Griffin, 1985). Both tools were modified and adapted to local conditions.

Results: T-test analysis and effect size estimation proved a higher level of life satisfaction with medium effect size for the Slovaks in comparison to the Ukrainians ($t=2.68$, $p\leq.01$; $d=.39$), and only well-being factor significant differences with medium effect size ($t=2.02$, $p\leq.05$; $d=.29$) also in favor of the Slovaks. Correlation and regression analysis revealed that higher level of trait EI and its factors was significantly strongly related to a higher level of life satisfaction, especially in the Ukrainian group. In the Slovak group, the strongest significant relations were between well-being, self-control and global level of trait EI and life satisfaction. Global trait EI level predicted significantly to a certain extent life satisfaction in both groups (for the Ukrainians it was 47 %, $F(1,91) = 82.63$, $p\leq.001$), for the Slovaks it was 20 %, $F(1,99) = 25.94$, $p\leq.001$). Well-being was the only significant strong predictor in both groups ($r=.56$, $p\leq.001$) whilst controlling for the other EI factors.

Conclusion: The study emphasizes the need to educate, facilitate and support any man's emotion-related personality traits, especially well-being attitude towards life determined by social life circumstances, as a form of mental health prevention.

Keywords mental health, trait emotional intelligence, life satisfaction, Ukraine university students from Ukraine, Slovak university students from Slovakia.

Posudzovanie mentálneho zdravia v celosvetovom meradle kontinuálne od roku 2000 sa stalo hlavnou prioritou Svetovej zdravotníckej organizácie (WHO, 2019), kde je zdôraznené, že práve násilie, chudoba a ponížovanie zvyšujú riziko vzniku problémov v oblasti mentálneho zdravia (WHO, 2015). Správa WHO z r. 2015 uvádza, že v roku 2012 zahynulo viac ako 1,3 milióna adolescentov v dôsledku ochorení, ktorým sa dalo predísť alebo ich bolo možné liečiť. Viac ako polovica všetkých duševných porúch v dospelosti sa začína pred 14 rokom života človeka. Podporu mentálneho zdravia, prevenciu a liečenie duševných porúch prijali reprezentanti WHO, Európskej komisie i Rady Európy ako svoju prioritu v podobe Európskej deklarácie mentálneho zdravia (European Declaration for Mental Health). Uvedená deklarácia je rozpracovaná do akčného plánu WHO pre Európsku komisiu (Health 2020, WHO, 2015).

Tieto skutočnosti sa stávajú výzvou pre psychologov v 21. storočí, kde hlavným cieľom je sprostredkovať, rozvíjať a rozvinúť u jednotlivcov zručnosti, ktoré im umožnia „prežiť“ tak, aby sa dokázali vyrovnáť so životnými okolnosťami a aby boli spokojní so svojim životom. Generácia Z (narodená v rokoch 1995–2010) a generácia Alfa (narodená po roku 2010) je doposiaľ generáciou s najväčším dosahom na informácie v celosvetovom meradle, avšak ako sa zdá, chýbajú im základné spôsobilosti ako chrániť, facilitovať, rozvíjať, či posilňovať vlastné mentálne zdravie.

Jednu z možností vidíme v podpore facilitovania aspektov črtovej emocionálnej inteligencie, kde sa v zahraničí empiricky preukázala jej prírastková validita pri predikcii takých kritériálnych premenných ako je životná spokojnosť, šťastie, zvládanie pracovnej záťaže, depresia, ruminácie negatívnych udalostí, či adaptívne a maladaptívne copingové stratégie (Petrides et al., 2007; Kluemper, 2008; Petrides, 2009; Russo et al., 2012 a i.) a v našom kultúrnom prostredí s premennými ako celkové zdravie respondenta, depresia, úzkosť, post-traumatická stresová porucha, všeobecná vnímaná sebaúčinnosť či zvládacie stratégie (Kaliská et al., 2019).

Emocionálna inteligencia

Problematika emocionálnej inteligencie (EI) nestráca na svojej popularite ani v priebehu svojej 30 ročnej existencie (od vzniku v r. 1990 Mayer a Salovey) a neustále vyvoláva záujem odborníkov, profesionálov, či výskumníkov, a v neposlednom rade i širokej verejnosti, populistov, novinárov, ktorí chcú ťažiť z atraktívnosti samotného pojmu a sľubujú „zaručený úspech“ v živote v podobe merania a rozvíjania EI. V psychologickéj teórii sa tak sformovali dva základné prístupy k skúmaniu EI. Prvý z nich predstavuje EI ako schopnosť, ktorú je možné merať testami maximálneho výkonu (*performance measures*) ako tradičnú inteligenciu. Druhý prístup spája EI s osobnosťou, konkrétne s dispozíciami správať sa určitým – emocionálne kompetentným – spôsobom. V tomto prípade sa používa pojem črtová emocionálna inteligencia a nástroje na jej meranie majú charakter sebaopisných, sebavýpovedových nástrojov (*self-report measures*). Práve model črtovej EI anglického

psychológa Petridesa (2009) sa stal predmetom nášho dlhodobého overovania, čo vyústilo do kreovania štandardizovaných dotazníkov v dvoch formách (dlhej a krátkej) a troch verziách na meranie špecifik troch vývinových období (detstvo, adolescencia, dospelosť). Jedna z najpoprednejších databáz *Web of Science Core Collection Index database* (WoS) evidujúca vedecké práce od roku 1945 do súčasnosti uvádza 8403 rôznych zdrojov, ktoré pojednávajú o problematike EI v jej rôznych súvislostiach (WoS, november, 2019). Tendencia analyzovať rôzne koncepcie EI v kontexte životnej spokojnosti u rôznych skupín bola zaznamenaná v 279 vedecko-výskumných štúdiách, pričom len 49 z nich analyzuje súvislosti črtovej EI a životnej spokojnosti. Len 1 z nich sa zameriava na nami verifikovaný model črtovej EI Petridesa (2009) s akcentom na verifikovanie kritériálnej a prírastkovej validity tohto modelu (Petrides et al., 2007). Našu štúdiu je taktiež možné posudzovať ako súčasť rozsiahleho a dlhodobého procesu validizácie daného konštruktú s akcentom na tzv. súbežnú validitu, ktorá zisťuje, či výskumný nástroj (na meranie črtovej EI) dobre koreluje s iným nástrojom (na meranie životnej spokojnosti) na základe predpokladu, že oba merajú totožný konštrukt.

Model črtovej emocionálnej inteligencie (Trait Emotional Intelligence – EI) Petridesa (2009) je prvým systematickým modelom črtovej EI. Tvoria ho 15 komponentov, kde 13 z nich vytvára štyri všeobecnejšie faktory a dva samostatne stojace faktory. Každý komponent reflektuje určitú osobnostnú vlastnosť vzťahujúcu sa k emocionálnemu prežívaniu jednotlivca. Petridesov črtový model EI pozostáva z nasledujúcich faktorov.

1. Well-being zahŕňa osobnostné črty spojené s prežívaním subjektívnej pohody. Patria sem komponenty: optimizmus, črtové šťastie a sebaúcta.
2. Emocionalita zahŕňa účinnosť pri vnímaní a vyjadrovaní emócií. Patria sem komponenty: črtová empatia, percepcia emócií, expresia emócií a vzťahová kompetencia.
3. Sociabilita je tvorená emocionálnou účinnosťou v oblasti sociálnych interakcií, pri riadení a usmerňovaní emócií iných. Patria sem komponenty: manažment emócií (druhých), asertivita a sociálna uvedomelosť.
4. Sebakontrola obsahuje aspekty vlastnej účinnosti pri regulovaní emócií a impulzov. Patria sem komponenty: emocionálna regulácia, (nízka) impulzivita a zvládanie stresu.

Samostatnými emocionálnymi komponentmi v Petridesovom modeli črtovej EI sú adaptabilita a sebamotivácia (spracované podľa: Petrides, 2009; Kaliská & Nábělková, 2015).

Životná spokojnosť

Analýze životnej spokojnosti a s ňou súvisiacich konštruktov sa v poslednej dobe venuje značná pozornosť. Spokojnosť s vlastným životom tvorí neoddeliteľnú súčasť subjektívnej pohody (*subjective well-being*), ktorá je zároveň veľmi často považovaná za indikátor kvality života (*quality of life*). Vo viacerých vymedzeniach pojmu kvalita života sa stretávame s dôrazom kladeným na spokojnosť. Podľa tohto ponímania žije kvalitne ten, kto je

so svojím životom spokojný. Jednotlivec býva spokojný vtedy, keď sa mu darí dosahovať vopred stanovené ciele. Ehteld (in Ellison, 1991) chápe toto uspokojenie ako dôsledok dlhodober skúsenosti daného človeka s dosahovaním svojich životných cieľov. Keď sa človeku darí realizovať vlastné plány, je spokojný. To znamená, že miera spokojnosti má úzky vzťah k osobnému chápaniu kvality života. V zameraní na výskum subjektívnej pohody je najpreferovanejšou Dienerova koncepcia (2002, 2004), podľa ktorej bola subjektívna pohoda tvorená tradične dvoma komponentmi:

1. Emocionálny komponent – frekvencia prežívania pozitívnych a negatívnych emócií.
2. Kognitívno-evaluatívny komponent – spokojnosť so svojím životom.

Emocionálny komponent vychádza z kruhového modelu afektívnych reakcií, ktorý rozlišuje dve dimenzie:

1. pozitívne emócie (reprezentujú ju adjektíva pozitívnych emócií – naradostený, aktívny...), 2. negatívne emócie (reprezentujú ju adjektíva negatívnych emócií – ustráchaný, nahnevany...) (Watson, Clark, & Tellegen, 1988). Uvedený komponent je meraný prostredníctvom výpovede osoby o frekvencii prežívania jednotlivých emócií a funguje na princípe homeostázy (prípadná zmena je korigovaná na pôvodnú úroveň, ktorá je pre danú osobu typická).

Kognitívny komponent (obsah je takmer identický s pojmom životná spokojnosť a funguje na princípe psychického ekvilibra – po prípadnej zmene sa môže stabilizovať aj na inej úrovni). Tento komponent je meraný na základe výpovede osoby, ktorá prostredníctvom kognitívnych procesov hodnotí, ako je spokojná so svojím životom v celku a v jeho rozličných – špecifických oblastiach. Fahrenberg (1994) napríklad charakterizuje životnú spokojnosť ako individuálne hodnotenie minulých a súčasných podmienok života a očakávanej životnej perspektívy. Uvedený autor rozlišuje spokojnosť so životom ako celkom a okrem toho aj spokojnosť s týmito špecifickými oblasťami života každého z nás: zdravie, práca a povolanie, finančná situácia, voľný čas, manželstvo a partnerstvo, vzťah k vlastným deťom, spokojnosť s vlastnou osobou, sexualita, priatelia, známi a príbuzní, bývanie.

Zistenia Dienera et al. (1994; 1999; 2000 a pod.) naznačujú, že spokojnosť so životom ako súčasť subjektívnej pohody reflektuje napĺňanie jedincových hodnôt a cieľov a podieľa sa na hľadaní zmysluplnosti jeho života. Džuka a Dalbertová (2002; 2006) uvádzajú, že spokojnosť je v rámci psychológie ľudských potrieb a v rámci teórie samoregulácie oblasťou psychických javov, ktorú zaraďujeme do subjektívnej zážitkovej sféry človeka. Je to subjektívny zážitok, ktorý u človeka vzniká v súvislosti s objektívne existujúcimi potrebami, alebo podľa teórie samoregulácie ako odpoveď na autoregulačné procesy v organizme. V našom príspevku vychádzame zo súčasnej Dienerovej koncepcie (2000) subjektívnej pohody, kde autor rozlišuje štyri samostatné komponenty:

1. Životná spokojnosť (kognitívna zložka, ide o globálne posúdenie svojho života).
2. Životná spokojnosť s dôležitými doménami života (napr. pracovná spokojnosť).

3. Pozitívny afekt (prežívanie viac radostných emócií a nálad).
4. Nízka úroveň negatívneho afektu (prežívanie malého počtu neradostných emócií a nálad).

Na posúdenie globálnej úrovne životnej spokojnosti zostrojili autori Diener, Emmons, Larsen a Griffin (1985) škálu pod názvom Satisfaction with life scale (SWLS, 1985).

Emocionálna inteligencia a životná spokojnosť

Palmer, Donaldson a Stough (2002) skúmali vzťah medzi črtovou EI a životnou spokojnosťou na vzorke 107 respondentov. Vekové rozpätie vzorky sa pohybovalo od 16 do 64 rokov. Na skúmanie črtovej EI bola použitá modifikovaná verzia Trait-Meta-Mood Scale (TMMS) od autorov Salovey a Mayer (1990). Metodika obsahuje 3 subškály: všímanie si emócií, jasnosť emócií a náprava (regulácia emócií). Na zisťovanie životnej spokojnosti bola použitá škála SWLS od Dienera et al. (1985). Škála meria celkovú životnú spokojnosť. Autori zistili štatisticky vysoko významnú stredne silnú koreláciu medzi jasnosťou emócií a celkovou životnou spokojnosťou ($r = .45$; $p < .001$). Ostatné subškály vstupovali len do slabých nevýznamných korelácií. Výskum podobného charakteru realizovali Extremera a Fernández-Berrocal (2005). Aj oni pracovali so škálami TMMS a SWLS. V tomto prípade výskumnú vzorku tvorili vysokoškolskí študenti Univerzity v Malage ($n = 186$). Štatisticky významne korelovali subškála jasnosť emócií a životná spokojnosť ($r = .35$, $p < .01$), ale aj regulácia emócií a životná spokojnosť ($r = .41$, $p < .01$). Na vzorke rumunských vysokoškolákov ($n = 131$, 103 žien a 28 mužov, priemerný vek 23.18) skúmali vzťahy medzi črtovou EI a životnou spokojnosťou Runcan a Iovu (2013). Na zisťovanie črtovej EI použili Wongovu a Lawovu škálu emocionálnej inteligencie (WLEIS, 2002). Životnú spokojnosť skúmali škálou SWLS (Diener et al., 1985). Ako mediátory vzťahu medzi EI a životnou spokojnosťou boli použité Rosenbergova škála sebahodnotenia a Multi-dimenziálna škála vnímanej sociálnej opory. Bootstrap analýza ukázala, že sebahodnotenie a sociálna opora čiastočne sprostredkovali vzťah medzi črtovou EI a životnou spokojnosťou. Španielski autori Urquijo, Extremera a Villa (2015) skúmali, okrem iného, aj vzťah medzi životnou spokojnosťou a črtovou EI. Použili Wongovu a Lawovu škálu emocionálnej inteligencie (WLEIS, 2002) a Dienerovu škálu životnej spokojnosti (SWLS, 1985). Výskumnú vzorku tvorilo 400 absolventov (278 žien a 122 mužov vo veku od 22 do 60 rokov) z Univerzity v Dueste. Korelácia medzi životnou spokojnosťou a črtovou EI bola $r = .44$ ($p < .01$). Ďalší výskum, pochádza od iránskych autorov Foumany a Salehy (2015), ktorí skúmali vzťah medzi EI a životnou spokojnosťou a úlohu mediátorov predstavovali reziliencia a emocionálna harmónia. Bola použitá Shearingova škála emocionálnej inteligencie (obsahuje 33 položiek), Dienerova škála životnej spokojnosti, Škála emocionálnej harmónie (PANAS), Connerova a Davidsonova škála reziliencie. Výskumu sa zúčastnilo 250 študentov z Univerzity Zanzan vo veku od 20 do 25 rokov (68 % žien). Za použitia stratifikovaného výberu preukázali, že existuje priamy signifikantný vzťah medzi EI a životnou spokojnosťou ($r = .58$; $p < .01$) a medzi emocionálnou harmóniou a rezilienciou

($r = .41$, $p < .01$). Navyše reziliencia vykazovala silnú vysoko významnú koreláciu so životnou spokojnosťou ($r = .60$, $p < .01$) ako aj s EI ($r = .50$, $p < .01$). Vzťah črtovej EI, nádeje a životnej spokojnosti skúmali aj tureckí autori Saricam, Celik a Coskun (2015), kde ich výskumnú vzorku tvorilo 478 žiakov základných škôl (395 dievčat, priemerný vek respondentov bol 19.3). EI posudzovali Schutteovej škálou emocionálnej inteligencie (SEIS, 1998) a životnú spokojnosť Dienerovou škálou životnej spokojnosti (SWLS, 1985). Preukázali stredne silné pozitívne korelácie medzi sledovanými premennými ($r = .47$, $p < .01$).

Kroskultúrne porovnanie životnej spokojnosti a EI

Na základe analýzy dostupných zdrojov predpokladáme, že existuje signifikantná súvislosť medzi rôznymi modelmi a konceptami EI a životnou spokojnosťou jednotlivcov rôznych národností (Američania, Španieli, Turci, študenti z Iránu a i.), avšak nachádzame veľmi málo vedeckých štúdií, ktoré by posudzovali súvislosť medzi nami zvoleným Petridesovým modelom črtovej EI (ako sme spomenuli vyššie len 1 štúdia je evidovaná v databáze WoS, november, 2019) a životnou spokojnosťou. Zároveň existuje len niekoľko štúdií, ktoré poukazujú na rozdiely v aspektoch črtovej EI a životnej spokojnosti v kroskultúrnom kontexte. Záujem o hĺbkovú analýzu rozdielov v sledovaných premenných bol podnietený vedecko-výskumnými ambíciami projektu VEGA 1/0654/17, kde sme uvažovali nad interkultúrnou determináciou predovšetkým osobnostných predispozícií pri práci s emóciami, resp. emocionalitou, ako aj osobným záujmom študentky, Mariie Shevchenko, pochádzajúcej z Ukrajiny študujúcej na Pedagogickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, Slovensko. Dáta v uvedenej štúdii boli súčasťou riešeného vedecko-výskumného zámeru jej práce (Shevchenko, 2019) a boli podrobené hlbším analýzám s jej súhlasom.

Pri stanovení výskumných predpokladov vychádzame zo štatistických ekonomických analýz a správ WHO (Atlas, 2011), pretože i to ako ľudia hodnotia svoje životné podmienky, v akých podmienkach skutočne žijú má významný vplyv na ich spokojnosť so životom. Ukrajina je zaradená medzi krajiny s nižšími-strednými príjmami (lower-middle) v porovnaní so zaradením Slovenska ako krajiny s vysokými príjmami, čo taktiež ovplyvňuje životnú spokojnosť obyvateľov. Zároveň berieme do úvahy World Happiness Report (2018), kde sa dlhodobo Ukrajina javí ako krajina dokonca so zvyšujúcimi sa determinantami smútku, sklamania a nešťastia v tejto krajine, za posledných 10 rokov (pokles o 1.03 bodu) a zastávajú 138. pozíciu zo 156 krajín sveta. Ukrajina sa tak stáva „krajinou s najmenej šťastnými obyvateľmi“ (s hodnotou 4.10 v rozsahu 1–10, kde najvyššiu hodnotu dosiahli krajiny ako Fínsko [7.6], Nórsko [7.6], Dánsko, [7.5]) v Európe, v porovnaní so Slováckmi, ktorí sa umiestnili na 59. priečke (s hodnotou 6.2; Helliwell, Layard, & Sachs, 2018).

Na druhej strane existuje len niekoľko štúdií, ktoré diskutujú o komparáciách úrovne črtovej EI v interkultúrnom kontexte, ako sú štúdie s britskými respondentami, ktorí zaznamenali vyššie skóre v globálnej úrovni črtovej EI ako ich čínski kolegovia (Gökçen, Furnham, Mavroveli, & Petrides, 2014), pričom francúzski respondenti nedosahovali

v dotazníkoch črtovej EI – TEIQue vyššie hodnoty (ani v globálnej úrovni a ani v jednotlivých faktoroch) ako účastníci z pakistanskej vzorky (Karim, 2011).

Výskumný problém a ciele výskumu

Skúmanie vzťahov EI a životnej spokojnosti trvá už viac ako 2 desiatky rokov, kde aj napriek tomu, že to nie je nová výskumná téma stále prináša nové zistenia, v našom prípade, v kontexte špecifik kultúrneho prostredia. Uvedomujeme si, že životná spokojnosť je konštrukt, ktorý reflektuje kultúrne, ekonomické a sociálne podmienky jednotlivcov.

Cieľom našej štúdie sa stalo:

1. Zistiť rozdiely v črtovej EI medzi vysokoškolákmi zo Slovenska a z Ukrajiny.
2. Zistiť rozdiely v životnej spokojnosti medzi vysokoškolákmi zo Slovenska a z Ukrajiny.
3. Zistiť vzťah črtovej EI a životnej spokojnosti u študentov zo Slovenska a Ukrajiny.
4. Zistiť mieru predikcie životnej spokojnosti globálnou úrovňou črtovej EI a jej jednotlivých faktormi.

Vzhľadom na to, že sa nám nepodarilo zachytiť uvedené premenné v obdobnom kros-kultúrnom kontexte, uprednostnili sme nasledujúce výskumné otázky:

VO1: Existuje štatisticky významný rozdiel v globálnej úrovni črtovej EI a jej faktoroch medzi vysokoškolákmi zo Slovenska a z Ukrajiny?

VO2: Existuje štatisticky významný rozdiel v životnej spokojnosti medzi vysokoškolákmi zo Slovenska a z Ukrajiny?

VO3: Súvisí globálna úroveň črtovej EI a jej faktorov so životnou spokojnosťou v dvoch súboroch vysokoškolákov?

VO4: Do akej miery je možné predikovať úroveň životnej spokojnosti globálnou úrovňou črtovej EI u slovenských a ukrajinských vysokoškolákov?

VO5: Ktorý z faktorov črtovej EI je signifikantným prediktorom životnej spokojnosti slovenských a ukrajinských vysokoškolákov?

Výskumný súbor

Výskumný súbor pozostával zo 193 vysokoškolských študentov vo veku od 18 do 26 rokov. Počet slovenských respondentov bol 100 (~51.8 %), a ukrajinských 93 (~48.2 %). Slovenský súbor tvoria študenti Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici (26 % mužov) a ukrajinská skupina bola tvorená študentmi z rôznych kyjevských vysokých škôl (47.3 % mužov). Priemerný vek bol v skupine slovenských vysokoškolákov 20.08 (SD=1.41) a v ukrajinskej skupine 21.55 (SD = 2.80). Použili sme dostupný výber.

Výskumné metodiky

Na meranie črtovej EI sme použili Petridesov dotazník črtovej EI a jeho krátku formu pre dospelých (Trait Emotional Intelligence Questionnaire-Short Form – TEIQue-SF, Petrides, 2009). Dotazník pozostáva z 30 položiek, na ktoré respondent vyjadruje mieru súhlasu pomocou 7-stupňovej Likertovej škály. Skrátená verzia umožňuje vyčíslieť globálnu úroveň črtovej EI ako aj skúmať jej štyri faktory (sociabilitu, emocionalitu, sebakontrolu, well-being), ale len pre výskumné účely. TEIQue-SF sa javí v medzinárodnom ako aj v slovenskom kontexte ako psychometricky akceptovateľný nástroj (Petrides, 2009; Kaliská & Nábělková, 2015; Kaliská, Nábělková, & Salbot, 2015). V tejto štúdii sa taktiež potvrdili akceptovateľné hodnoty vnútornej konzistencie pre oba súbory (Cronbachova alfa pre celý výskumný súbor: Ukrajinci: $\alpha = .90$ [.93 ženy; .85 muži]; Slováci: $\alpha = .80$ [.83 ženy; .68 muži]).

Na zisťovanie životnej spokojnosti sme použili Škálu životnej spokojnosti (The Satisfaction With Life Scale – SWLS), autorov Diener, Emmons, Larsen a Griffin (1985). Dotazník pozostáva z 5 položiek, na ktoré respondent odpovedá prostredníctvom 7-stupňovej škály súhlasu – nesúhlasu, a zisťuje jednu dimenziu – celkové skóre životnej spokojnosti. Podľa autorov je Škála životnej spokojnosti orientovaná na meranie kognitívneho komponentu celkovej životnej spokojnosti respondenta. Možno ju používať v širokom spektre skupín. SWLS sa javí ako validný a reliabilný nástroj na meranie životnej spokojnosti (Pavot, Diener, Colvin, & Sandvik, 1991; Pavot & Diener, 1993). V našom výskumnom súbore SWLS dosahuje akceptovateľné hodnoty vnútornej konzistencie (Cronbachova alfa pre celý výskumný súbor: Ukrajinci: $\alpha = .86$ [.87 ženy; .86 muži]; Slováci: $\alpha = .83$ [.86 ženy; .63 muži]).

Verzie dotazníkov pre ukrajinských respondentov boli preložené do ruštiny (v Kyjeve väčšina obyvateľov využíva ruský jazyk). Preklad dotazníkov sme zabezpečili dvomi nezávislými odborníkmi a na základe nich sme vytvorili finálne verzie našich výskumných nástrojov.

Výsledky výskumu

V tab.1 uvádzame deskriptívne charakteristiky pre oba výskumné súbory.

Tabuľka 1

Deskriptívne ukazovatele sledovaných premenných

		Min	Max	MDN	AM	SD	Šikmosť	Strmosť
Ukrajinci (N=93)	TEIQue-SF							
	Well-being	2.50	7.00	5.42	5.26	.97	-.788	.484
	Seba-kontrola	2.00	6.83	4.50	4.40	.94	-.312	.132
	Emocionalita	2.38	6.75	5.25	5.17	.81	-.666	2.38
	Sociabilita	2.33	6.83	4.67	4.52	.82	-.115	-.063
	Globálna črtová EI	3.20	6.63	4.83	4.82	.61	-.021	-.060
	SWLS							
	Životná spokojnosť	5.00	35.00	21.00	19.73	7.38	-.225	-.926

Slováci (N=100)	TEIQue-SF	Well-being	1.33	7.00	5.17	4.94	1.21	-.501	-.473
		Seba-kontrola	2.17	6.50	4.67	4.48	1.00	-.473	-.349
		Emocionalita	2.38	7.00	5.13	4.97	.94	-.761	.594
		Sociabilita	1.83	7.00	5.00	4.65	1.14	-.492	-.242
		Globálna črtová EI	2.37	6.50	4.83	4.74	.87	-.674	.157
	SWLS	Životná spokojnosť	5.00	35.00	21.00	19.73	7.38	-.225	-.926

Pozn. Min – minimum, Max – maximum, MDN – medián, AM- aritmetický priemer, SD – smerodajná odchýlka

Na základe koeficientov šikmosti a strmosti konštatujeme, že dáta spĺňajú podmienku normálneho rozloženia, čo umožňuje využiť parametrické testy na zodpovedanie stanovených výskumných otázok.

VO1: Existuje štatisticky významný rozdiel v globálnej úrovni črtovej EI a jej faktoroch medzi vysokoškólákmi zo Slovenska a z Ukrajiny?

VO2: Existuje štatisticky významný rozdiel v životnej spokojnosti medzi vysokoškólákmi zo Slovenska a z Ukrajiny?

Uvedené výskumné otázky sme analyzovali pomocou t-testu pre dva nezávislé výbery, kde sa posudzoval rozdiel v priemeroch dvoch skupín. Uvedené zistenia sme doplnili vyčíslením Cohenovho d-indexu, ktorý predstavuje vecnú (praktickú) významnosť rozdielov. Zistenia sú prezentované v tab. 2.

Tabuľka 2

Analýza rozdielov v črtovej EI a jej faktoroch a celkovej životnej spokojnosti medzi vysokoškólákmi z Ukrajiny a zo Slovenska

		Min	Max	AM	SD	Median	t-test	d-index	
Ukrajinci (N=93)	TEIQue-SF	Well-being	1.33	7.00	4.94	1.21	5.17	2.02*	.29
		Seba-kontrola	2.17	6.50	4.48	1.00	4.67	-.62	.08
		Emocionalita	2.38	7.00	4.97	.94	5.13	1.59	.23
		Sociabilita	1.83	7.00	4.65	1.14	5.00	-.93	.13
		Globálna črtová EI	2.37	6.50	4.74	.87	4.83	.73	.11
	SWLS	Životná spokojnosť	5.00	35.00	19.73	7.38	21.00	2.68**	.39
Slováci (N=100)	TEIQue-SF	Well-being	2.50	7.00	5.26	.97	5.42		
		Seba-kontrola	2.00	6.83	4.40	.94	4.50		
		Emocionalita	2.38	6.75	5.17	.81	5.25		
		Sociabilita	2.33	6.83	4.52	.82	4.67		
		Globálna črtová EI	3.20	6.63	4.82	.61	4.83		
	SWLS	Životná spokojnosť	9.00	35.00	22.35	6.07	23.00		

Pozn. * $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$ Min – minimum, Max – maximum, AM – aritmetický priemer, SD – Standard deviation

Analýza dát preukázala existenciu signifikantného rozdielu v celkovej životnej spokojnosti (takmer na hranici strednej vecnej významnosti, $0.50 \leq d < 0.80$ in Cohen, 1988), kde vyššie skórovali slovenskí študenti. Zároveň dosiahli i signifikantne vyššiu úroveň well-beingu, resp. subjektívnej pohody, avšak s nízkymi efektom rozdielu ($d < 0.50$ in Cohen, 1988).

Zároveň je možné konštatovať na základe nami vytvorených slovenských noriem pre obdobie vynárajúcej sa dospelosti (normalizačný súbor: $N = 1264$, priemerný vek = 21.2), že slovenský výskumný súbor dosahuje 47. percentil (Kaliská et al., 2019, s. 78).

VO3: Súvisí globálna úroveň črtovej EI a jej faktory so životnou spokojnosťou v slovenskej a ukrajinskej vzorke vysokoškolákov?

Ďalším výskumným cieľom bolo identifikovať súvislosti medzi celkovou životnou spokojnosťou študentov dvoch rôznych výskumných súborov a aspektov črtovej EI pomocou Pearsonovej štatistickej korelačnej analýzy, kde výsledky ponúkame v tab. 3.

Tabuľka 3

Korelácie medzi celkovou životnou spokojnosťou a globálnou úrovňou črtovej EI a jej faktormi v dvoch výskumných súboroch

Črtová EI (TEIQue-SF)	Životná spokojnosť (SWLS)	
	Vysokoškoláci UKR	Vysokoškoláci SVK
Well-being	.722***	.639***
Sebakontrola	.502***	.309***
Emocionalita	.429***	.022
Sociabilita	.532***	.200*
Globálna EI	.690***	.457***

Pozn. * $p \leq 0,05$; *** $p \leq 0,001$

Globálna úroveň črtovej EI vstupuje do vysoko signifikantného silného vzťahu s celkovou životnou spokojnosťou, s výraznejšou prevahou súvislostí jednotlivých faktorov a celkovej EI u vysokoškolákov z Ukrajiny. V súbore slovenských vysokoškolákov sme nezaznamenali súvislosti s faktorom emocionality a slabý vzťah s faktorom sociability.

VO4: Do akej miery je možné predikovať úroveň životnej spokojnosti globálnou úrovňou črtovej EI u slovenských a ukrajinských vysokoškolákov?

VO5: Ktorý z faktorov črtovej EI je signifikantným prediktorom životnej spokojnosti slovenských a ukrajinských vysokoškolákov?

Ďalším cieľom sa tak stalo predikovanie úrovne celkovej životnej spokojnosti študentov na základe ich celkovej úrovne črtovej EI (tab. 4), ako aj jednotlivými faktormi črtovej EI (Tab. 5).

Tabuľka 4*Lineárna analýza globálnej črtovej EI pre závislú premennú celkovú životnú spokojnosť*

	R	R ²	R ² _{adj}	F	p	β
UKR	.690	.476	.470	82.633	.000	.690
SVK	.457	.209	.201	25.938	.000	.457

Pozn. R – korelačný koeficient, R² – koeficient determinácie, R²_{adj} – upravený koeficient determinácie, F – hodnota F-testu, p – štatistická významnosť F-testu, β – Beta koeficient

Celková úroveň črtovej EI posúdená dotazníkom TEIQue-SF signifikantne predikuje do istej miery celkovú životnú spokojnosť v oboch výskumných súboroch. V súbore ukrajinských študentov, črtová EI vysvetľuje vyššiu mieru variancie rozptylu až do 47 % (F [1,91] = 82.63, p ≤ .001), kým v skupine slovenských študentov to bolo do 20 % (F [1,99] = 25.94, p ≤ .001). Upravený koeficient determinácie a koeficient determinácie sa významne nelíšili v miere predikovania variability celkovej životnej spokojnosti v oboch prípadoch.

Následne nás zaujímalo do akej miery jednotlivé faktory črtovej EI predikujú celkovú životnú spokojnosť študentov z dvoch rôznych kultúrnych prostredí (tab. 5).

Tabuľka 5*Regresná analýza faktorov črtovej EI pri závislej premennej celkovej životnej spokojnosti v dvoch výskumných súboroch*

Model PTSD	Vysokoškooláci UKR				Vysokoškooláci SVK			
	Beta-koef.	T	p	Par. kor.	Beta-koef.	T	p	Par. kor.
1 (konštanta)		-1.52	.133			.512	.610	
Well-being	.612	6.32	.000	.559***	.587	6.68	.000	.566***
Seba-kontrola	.023	.23	.818	.025	.143	1.56	.122	.158
Emocionalita	-.017	-.182	.856	-.019	-.074	-.913	.364	-.093
Sociabilita	.195	1.94	.056	.203	-.007	-.084	.933	-.009

Pozn. ***p ≤ .001, Beta-koef. – Beta koeficienty, par. kor. – parciálne korelácie

Pomocou regresnej analýzy, kde nezávislými premennými boli faktory črtovej EI (well-being, sebakontrola, emocionalita, sociabilita), sme predikovali mieru závislej premennej celkovej životnej spokojnosti respondentov z dvoch rôznych kultúrnych prostredí. Preukázali sme, že jedine faktor well-beingu, t.j. duševnej pohody a spokojnosti vysoko významne predikuje (p ≤ .001) mieru celkovej životnej spokojnosti v oboch výskumných súboroch. Zároveň pri kontrole ostatných premenných/faktorov črtovej EI, jedine faktor well-beingu vstupuje do vysoko významného stredne silného pozitívneho vzťahu s celkovou životnou spokojnosťou v oboch výskumných súboroch.

Diskusia

Cieľom predkladanej výskumnej štúdie bola analýza aspektov črtovej EI a životnej spokojnosti vysokoškoolákov pochádzajúcich z dvoch rôznych kultúrnych a spoločensko-ekonomických prostredí. Črtová EI ako aj dotazníky na jej meranie sa dlhodobo javia

ako dostatočne validné i reliabilné v slovenskom (Kaliská & Nábělková, 2015; Kaliská et al., 2015; Kaliská et al., 2019) ako i zahraničnom prostredí (Petrides, 2009), kde umožňujú spoľahlivo predikovať osobnostné predispozície súvisiace s emóciami, resp. emocionalitou. Slovenské štandardizované verzie či už dlhšej ako aj krátkej formy radu dotazníkov TEIQue sú одобrené i samotným autorom koncepcie črtovej EI (<http://psychometriclab.com/translations-of-teique/>). V tejto štúdii sa opätovne potvrdzuje, že skrátená verzia dotazníka na meranie črtovej EI u slovenskej vzorky, ale zároveň aj u ukrajinskej vzorky, dosahuje vysoko akceptovateľné ukazovatele reliability v zmysle vnútornej konzistencie nástroja. Verifikovanie základných vlastností ukrajinskej i ruskej verzie dotazníka nie je ešte dostatočne vedecko-výskumne potvrdené a tak táto štúdia naznačuje možnosti ďalšieho overovania a etablovania dotazníkov radu TEIQue v novom kultúrnom prostredí (overená verzia ukrajinského a ani ruského dotazníka TEIQue ešte nie je uverejnená na stránke autora modelu i dotazníkov, <http://psychometriclab.com/translations-of-teique/>), čo ponúka ďalšiu možnosť výskumu.

Cieľom hlbšej analýzy sa stali jednak emocionálne predispozície jednotlivcov z rôznych kultúrnych a socio-ekonomických prostredí v súvislosti s ich prežívanou a hodnotenou životnou spokojnosťou, predovšetkým jej kognitívnymi komponentmi. Sám autor nami použitej škály SWLS deklaruje, že subjektívna pohoda ako dlhodobý pretrvávajúci emocionálny stav preukazuje celkovú spokojnosť človeka s jeho vlastným životom (Diener & Suh, 1997), ktorá je determinovaná emocionálnymi prejavmi, ale aj kognitívnym porozumením spokojnosti ako takej. Porozumenie zmysluplnosti vlastnej existencie ako základný komponent ľudského života (Baumeister, 1991) sa tak stal fundamentálny pre zameranie i našich možných východísk v konceptualizácii črtovej emocionálnej inteligencie.

Analýza rozdielov v črtovej EI medzi študentmi z Ukrajiny a Slovenska potvrdila významný rozdiel vo faktore well-being z modelu črtovej EI, kde nižšie skórovali študenti pochádzajúci z Ukrajiny a zároveň významný rozdiel v celkovej životnej spokojnosti, kde vyššie skórovali študenti zo Slovenska. Niekoľkokrát bolo výskumne preukázané (o.i. aj autorom modelu životnej spokojnosti), že existuje súvislosť medzi finančným zabezpečením a subjektívnou pohodou jednotlivcov (napr. v USA, Diener & Biswas-Diener, 2002). Naše zistenia tak podporujú predpoklad, že vysokoškooláci z Ukrajiny patria medzi menej šťastných obyvateľov EU (Helliwell et al., 2018), čo aj vysvetľuje ich záujem študovať v iných kultúrnych prostrediach, napr. na Slovensku (na 5. mieste podľa štatistík UNESCO, 2020) a v Čechách (na 3. mieste podľa štatistík UNESCO, 2020). Konštatujeme však, že oba rozdiely dosiahli len nízku vecnú významnosť, čo skôr poukazuje na isté tendencie v rozdieloch v sledovaných premenných.

Hlbšia analýza súvislostí medzi sledovanými premennými, t.j. medzi celkovou životnou spokojnosťou a aspektmi črtovej EI, preukázala v oboch súboroch štatisticky významné, stredne silné až silné súvislosti s celkovou úrovňou črtovej EI predovšetkým u ukrajinských študentov. V prípade slovenského súboru jedine faktor emotionality nevstupoval do súvislostí so životnou spokojnosťou. Vysvetlíť túto skutočnosť môžeme tak, že faktor emotionality zahŕňa také komponenty ako empatia, vlastná percepčia

a expresia emócií a vzťahová kompetencia, kde vnímanie a riadenie vlastných emócií a uvedomovanie si vlastnej kompetencie pri vytváraní si vzťahov nemusí významne súvisieť práve s kognitívnym uvedomovaním si osobnej spokojnosti. Pozoruhodné súvislosti boli preukázané medzi faktorom well-beingu a životnej spokojnosti v oboch súboroch vysokoškolákov, kde obe súvislosti boli vysoko štatisticky významné a silné ($r = .722$, $p \leq .000$ ukr., $r = .639$, $p \leq .000$ sl.). Faktor well-beingu sa zároveň stal jediným významným prediktorom životnej spokojnosti v oboch súboroch, kde vysoko významný silný vzťah bol zachovaný medzi týmito sledovanými premennými i po kontrole ostatných faktorov črtovej EI. Faktor well-beingu v koncepcii Petridesa (2009) zahŕňa pohodu, pocit šťastia, osobný optimizmus, naplnenosť a zároveň i primeranú mieru vlastného sebahodnotenia. Práve tieto zložky Diener, Suh, Lucas a Smith (1999) predstavili ako základné faktory determinujúce subjektívnu pohodu. Konkrétne celkovú životnú spokojnosť (Diener & Suh, 1997), šťastie v kontexte procesu nie ako konečný cieľ, ale žiaduci a kladný emocionálny stav, ktorý sa zjaví po naplnení našich túžob pri priaznivých podmienkach, a v neposlednej miere tak patrí i sebahodnotenie, to ako vnímame samých seba. Naše výsledky tak korešpondujú s inými výskumami realizovanými v rôznych krajinách napr. Palmera, Donaldsona a Stougha (2002); Extremera a Fernández-Berrocála (2005); Runcana a Iovua (2013); Urquijoa, Extremera a Villa (2015); Fomanya a Salehya (2015); Saricama, Celika a Coskun (2015) a inými.

Ako sme sa už zmienili výskumný potenciál vidíme v ďalšom overovaní základných vlastností ukrajinskej verzie dotazníkov TEIQue, ako i zameranie sa na overenie potenciálnych mediátorov vzťahu životnej spokojnosti a EI. Hlavným limitom príspevku je rozsah výskumného súboru, ale i nerovnomerné rodové zastúpenie respondentov.

Záver

Potvrdili sme všeobecne preukázaný vzťah medzi črtovou emocionálnou inteligenciou a životnou spokojnosťou. Vychádzajúc z odborných zdrojov ako i z našich výskumných zistení konštatujeme, že črtová EI a predovšetkým jej faktor well-beingu sa javí ako významný prediktor životnej spokojnosti. Znamená to tiež, že o tom, do akej miery je človek spokojný so svojim životom, rozhodujú aj osobnostné pr emenné. Pozitívne emocionálne vyladenie osobnosti ovplyvňujú i sociálne a ekonomické podmienky, ktoré sa všeobecne považujú za dôležité aspekty životnej spokojnosti. Zdá sa však, že kultúrne a ekonomické podmienky nemusia byť jediným rozhodujúcim činiteľom životnej spokojnosti jednotlivca. Podpora a zámerné facilitovanie emocionálnej inteligencie a jej jednotlivých súčastí môže zohrať dôležitú úlohu v oblasti životnej spokojnosti, čo nesie v sebe preventívny potenciál ochrany duševného zdravia jednotlivca. Psychológovia facilitujúci emocionálne predispozície jednotlivca sa tak stávajú dôležitou súčasťou podpory duševne zdravej vyvíjajúcej sa spoločnosti. Sekundárnym výsledkom našej štúdie je aj potvrdenie konvergentnej validity dotazníka črtovej emocionálnej inteligencie (TEIQue-SF) vo vzťahu k životnej spokojnosti, čo však otvára ďalšie výskumné otázky zamerané na ďalší proces validizácie (napr. na overovanie obsahovej a tzv. „zjavnej“ (face) validity).

Referencie

- Baumeister, R. F. (1991). *Meanings of life*. New York: Guilford Press.
- Cohen, J. (1988). *Statistical Power Analysis For The Behavioral Science* (2nd Ed.). Hillsdale (NJ): Erlbaum.
- Diener, E. (1994). Asseing subjective well-being: Progress and opportunities. *Social Indicators Research*, 31, 103–157.
- Diener, E. (2000). Subjective well-being. *American Psychologist*, 55(1), 34–43.
- Diener, E., & Biswas-Diener, R. (2002). Will money increase subjective well-being: a literature review and guide to needed research. *Social Indicators Research*, 57, 119–169.
- Diener, E., & Suh, E. (1997). Measuring quality of life: Economic, social and subjective indicators. *Social indicators research*, 40, 189–216.
- Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E., & Smith, H. L. (1999). Subjective well-being: Three decades of progress. *Psychological Bulletin*, 125(2), 276–302.
- Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, J., & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49(1), 71–75. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa4901_13
- Diener, E., Scollon, CH., & Lucas, R. E. (2004). The evolving concept of subjective well-being: The multifaced nature of happiness. In Costa, P. T. & Siegler, I. C. (eds.), *Advances in cell aging and gerontology* (s. 187–220). Amsterdam: Elsevier.
- Džuka, J., & Dalbert, C. (2002). Vývoj a overenie validity škál emocionálnej habituálnej subjektívnej pohody (SHEP). *Československá psychologie*, 46(3), 234–250.
- Džuka, J., & Dalbert, C. (2006). The belief in a just world and subjective well-being in old age. *Aging and Mental Health*, 10, 439–444. <https://doi.org/10.1080/13607860600637778>
- Ellison, C.G. (1991). Religious involvement and subjective well-being. *Journal of Health and Social Behavior*, 32, 80–99. <https://doi.org/10.2307/2136801>
- Extremiera, N., & Fernández-Berrocá, P. (2005). Perceived emotional intelligence and life satisfaction: Predictive and incremental validity using the Trait-Meta-Mood-Scale. *Personality and Individual Differences*, 39(5), 937–948. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2005.03.012>
- Fahrenberg, J. (1994). *Die Freiburger Beschwerdenliste (FBL) Form FBL-G und revidierte Form FBL-R*. Göttingen: Hogrefe.
- Foumany, G. H. E., & Salehi, J. (2015). The relationship beetwen emotional intelligence and life satisfaction and the mediatory role of resiliency and emotional balance among the students of Zanjan university. *Acta medica mediterranea*, 31(2), 1351–1357.
- Gökçen, E., Furnham, A., Mavroveli, S., & Petrides, K. V. (2014). A cross-cultural investigation of trait emotional intelligence in Hong Kong and the UK. *Personality and Individual Differences*, 65, 30–35. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2014.01.053>
- Helliwell, J., Layard, R., & Sachs, J. (2018). *World happiness report 2018*. New York: Sustainable Development Solutions Network.
- Kaliská, L., & Nábělková, E. (2015). *Psychometrické vlastnosti a slovenské normy Dotazníkov črtovej emocionálnej inteligencie pre deti, adolescentov a dospelých*. Banská Bystrica: Belianum.
- Kaliská, L., Heinzová, Z., & Nábělková, E. (2015). *Dotazníky črtovej emocionálnej inteligencie TEIQue-SF/TEIQue-CSF: manuál k skráteným formám* (2. časť). Banská Bystrica: Belianum.
- Kaliská, L., Nábělková, E., & Salbot, V. (2019). *Dotazníky črtovej emocionálnej inteligencie TEIQue-SF/TEIQue-CSF: manuál k skráteným formám*. Banská Bystrica: Belianum.
- Karim, J. (2011). *Emotional Intelligence: A Cross-Cultural Psychometric Analysis* (dizertačná práca, Université de Paul Cezanne, Aix-en-Provence and Marseille, France). Získané z <https://www.theses.fr/2011AIX32028>
- Kluemper, D. H. (2008). Trait Emotional Intelligence: The impact of Core-self Evaluations and Social Desirability. *Personality and Individual Differences*, 44, 1402–1412. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2007.12.008>

- Palmer, B., Donaldson, C., & Stough, C. (2002). Emotional intelligence and life satisfaction. *Personality and Individual Differences*, 33(7), 1 091–1 100. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(01\)00215-X](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(01)00215-X)
- Pavot, W. G., & Diener, E. (1993). Review of the Satisfaction with Life Scale. *Psychological Assessment*, 5, 164–172.
- Pavot, W. G., Diener, E., Colvin, C. R., & Sandvik, E. (1991). Further validation of the Satisfaction with Life Scale: Evidence for the cross-method convergence of well-being measures. *Journal of Personality Assessment*, 57, 149–161. doi: 10.1207/s15327752jpa5701_17
- Petrides, K. V. (2009). *Trait Emotional Intelligence Questionnaire (TEIQue)*. Technical Manual. London: London Psychometric Laboratory.
- Petrides, K. V., Pérez-González, J. C., & Furnham, A. (2007). On the criterion and incremental validity of trait emotional intelligence. *Cognition and Emotion*, 21(1), 26–55. <https://doi.org/10.1080/02699930601038912>
- Petrides, K. V., Pita, R., & Kokkinaki, F. (2007). The location of trait emotional intelligence in personality factor space. *British Journal of Psychology*, 98, 273–289. <https://doi.org/10.1348/000712606X120618>
- Runcan, P. L., & Iovu, M. B. (2013). Emotional Intelligence and life satisfaction in Romanian university students: The mediating role of self-esteem and social support. *Revista de cercetare si interventie socialia*, 40, 137–148.
- Russo, P. M., Mancini, G., Trombini, E., Baldaro, B., Mavroveli, S., & Petrides, K. V. (2012). Trait Emotional Intelligence and the Big Five: A Study on Italian Children and Preadolescents. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 30(3), 274–283. <https://doi.org/10.1177/0734282911426412>
- Salovey, P., & Mayer, J. (1990). *Emotional Intelligence*. New York: Baywood Publishing.
- Saricam, S., Celik, I., & Coskun, L. (2015). The relationship between emotional intelligence, hope and life satisfaction. Educational research association. *The international journal of research in teacher education*, 6(1), 1–9.
- Shevchenko, M. (2019). *Kroskultúrny výskum vzťahu črtovej emocionálnej inteligencie a životnej spokojnosti* (bakalárska práca, Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica, Slovensko).
- Schutte, N. S., Malouff, J. M., Hill, L. E., Haggerty, D. J., Cooper, J. T., Golden, Ch. J., & Dornheim, L. (1998). Development and validation of a Measure of Emotional Intelligence. *Personality and Individual Differences*, 25, 167–177. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(98\)00001-4](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(98)00001-4)
- UNESCO Institute for Statistics (2020). *Global Flow of Tertiary-Level Students*. Získané z: <http://uis.unesco.org/en/uis-student-flow>
- Urquijo, I., Extremera, N., & Villa, A. (2015). Emotional intelligence, life satisfaction, and psychological well-being in graduates: the mediating effect of perceived stress. *Applied research in quality of life*, 1–15.
- Watson, D., Clark, L., & Tellegen, A. (1988). Development and validation of brief measures of positive and negative affect: The PANAS scales. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54, 1 063–1 070. <https://doi.org/10.1037//0022-3514.54.6.1063>
- Wong, C. S., & Law, K. S. (2002). The effects of leader and follower emotional intelligence on performance and attitude: An exploratory study. *The Leadership Quarterly*, 13(3), 243–274. [https://doi.org/10.1016/S1048-9843\(02\)00099-1](https://doi.org/10.1016/S1048-9843(02)00099-1)
- WHO (2019). *The WHO special initiative for mental health (2019–2023): universal health coverage for mental health*. Získané z: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/310981>
- WHO (2015). *The European Mental Health Action Plan 2013–2020*. Získané z: https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0020/280604/WHO-Europe-Mental-Health-Acion-Plan-2013-2020.pdf

Korespondenční autorka: Lada Kaliská, Katedra psychológie, Pedagogická fakulta, Univerzita Mateja Bela, Ružová 13, Banská Bystrica 974 11, Slovenská republika.
E-mail: lada.kaliska@umb.sk